

Міністерство освіти і науки України

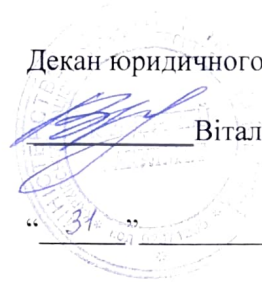
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра конституційного і муніципального права

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан юридичного факультету

Віталій СЕРЬОГІН

08

2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

СУЧАСНИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ

рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

галузь знань: 29 Міжнародні відносини

спеціальність: 293 Міжнародне право

освітня програма: 293 Міжнародне право

вид дисципліни: обов'язкова

факультет: юридичний

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою юридичного факультету "31" серпня 2023 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Зубенко Ганна Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного і муніципального права

Програму схвалено на засіданні кафедри конституційного і муніципального права

Протокол від "31" серпня 2023 року № 11

Завідувач кафедри
конституційного і муніципального права

Марк ВОРОНОВ

Програму погоджено з гарантом освітньої професійної програми 293 Міжнародне право

Гарант освітньої професійної програми

Ліна ФОМІНА

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного факультету

Протокол від "31" серпня 2023 року № 1

Голова науково-методичної комісії
юридичного факультету

Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Сучасний конституціоналізм» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 293 Міжнародне право.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Викладання навчальної дисципліни «Сучасний конституціоналізм» має на меті оволодіння студентами:

- знаннями щодо основних етапів еволюції, сучасного стану та основних тенденцій розвитку конституціоналізму;
- вмінням аналізу правової літератури з питань конституціоналізму, конституційних засад правового статусу держави, громадянського суспільства та особи;
  - навичками щодо правильного застосування сучасної конституційно-правової доктрини при вирішенні практичних задач;
  - вмінням надавати конституційно-правову характеристику процесів і явищ, що мають місце в Україні та за кордоном.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

Основними завданнями вивчення дисципліни є формування таких загальних та спеціальних компетентностей:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК 7. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації, зокрема, в міжнародному контексті;

ЗК 16. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;

ПК4. Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи. Знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, закріплених універсальними (на рівні ООН) і регіональними актами з прав людини (на рівні Ради Європи, ОБСЄ, Європейського Союзу, СНД); міжнародних універсальних і регіональних інституційних механізмів захисту прав людини;

ПК8. Здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право;

ПК12. Уміння розробляти юридичну позицію в інтересах клієнта, а також контраргументи проти позиції опонентів; вести дискусію і дебати з міжнародно-правових та загальноюридичних питань.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Загальна кількість годин – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	4-й
Семестр	
7-й	7-й
Лекції	
32 год.	8 год.
Семінарські заняття	
32 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
56 год.	108 год.
Індивідуальні завдання	
-	-

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, в результаті вивчення дисципліни «Сучасний конституціоналізм» студенти мають досягти таких результатів навчання:

- ПРН1. Вміти визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин;
- ПРН4. Вміти формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми;
- ПРН6. Вміти оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему;
- ПРН16. Демонструвати вміння користуватися комп'ютерними програмами, необхідними у професійній діяльності;
- ПРН18. Вміти виявляти знання і розуміння основної сучасної правової доктрини конституційного права, цінностей та принципів функціонування національної правової системи;
- ПРН19. Вміти демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей конституційного права.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Історико-теоретичні засади сучасного конституціоналізму

Тема 1. Конституціоналізм як політико-правовий феномен

Поняття та сутність конституціоналізму. Системно-структурна та змістовна характеристика конституціоналізму. Конституціоналізм як політико-правова ідеологія, нормативно-правова система, а також практика конституційно-правового регулювання і правозастосування.

Конституціоналізм як модель взаємодії суспільства і держави. Поняття та ознаки конституційної держави.

Основні моделі сучасного конституціоналізму (англійська, американська, французька, німецька). Конституціоналізація суспільних явищ і процесів: поняття, причини, тенденції.

Тема 2. Історія світового конституціоналізму

Генезис науково-практичної парадигми конституціоналізму.

Витоки конституціоналізму. Античність. Період до появи перших буржуазних конституцій як передісторія конституціоналізму. Етапи: раннє Середньовіччя (IV–X ст.ст.); класичне Середньовіччя (друга половина XI - кінець XV ст.); пізнє Середньовіччя - ранній Новий час (XVI–XVII ст.ст.).

Розвиток конституціоналізму - період Нового часу (XVII–XIX ст.ст.). Системне формування

конституціоналізму: з Новітнього часу до сьогодення.

Основні моделі сучасного конституціоналізму (англійська, американська, французька, німецька) та їх характеристика.

Тема 3. Історія українського конституціоналізму

Український конституціоналізм. Періодизація розвитку та еволюція змісту конституційно-правових доктрин в Україні.

Зародження вітчизняного конституціоналізму за часів Речі Посполитої та України-Гетьманщини, історія українського конституціоналізму до ХХ ст.

Формування парадигми українського конституціоналізму в 1917–1921 рр. під час боротьби України за незалежність.

Радянський період (1921–1991 рр.) формування парадигми українського конституціоналізму.

Формування науково-практичної парадигми конституціоналізму з моменту проголошення незалежності України до прийняття Конституції України (1991–1996 рр.).

Сучасний період формування парадигми українського конституціоналізму.

Тема 4. Нормативна основа сучасного українського конституціоналізму

Конституція як нормативна основа сучасного українського конституціоналізму. Поняття, сутність і зміст конституції. Юридична і фактична конституція. Конституція як правовий, політичний та ідеологічний документ. Юридичні властивості конституції. Форма, структура і зміст конституції. Об'єкт конституційного регулювання. Тенденції конституційного розвитку на сучасному етапі. Проблеми реалізації конституції на сучасному етапі.

Роль і місце міжнародних договорів як нормативної основи сучасного українського конституціоналізму.

Конкретизація конституційних норм у законодавстві як спосіб їх реалізації. Закони України як нормативна основа сучасного українського конституціоналізму.

Підзаконні нормативно-правові акти.

Тема 5. Принципи сучасного конституціоналізму

Поняття принципів конституціоналізму. Базові цінності як основа конституційного ладу України та їх закріплення в Основному Законі.

Принцип верховенства права, принцип пріоритету прав і свобод людини перед іншими соціальними цінностями та інтересами, принципи конституційної законності (конституційності) та конституційного демократизму як основні принципи сучасного конституціоналізму.

Закріплення принципів конституціоналізму в законодавстві України.

Тема 6. Громадянське суспільство як передумова формування сучасного українського конституціоналізму

Ідея громадянського суспільства. Поняття та структура громадянського суспільства. Громадянське суспільство і держава.

Теоретико-методологічні засади конституційних основ громадянського суспільства. Конституційно-правові основи громадянського суспільства: поняття, сутність, ключові ознаки. Категорія «громадянське суспільство» в українському та зарубіжному конституційному законодавстві.

Конституційно-правове регулювання статусу інститутів громадянського суспільства. Проблеми конституційно-правового статусу політичних партій і громадських об'єднань в Україні. Конституційно-правовий статус профспілок в Україні. Конфесійні відносини в Україні.

Медіа як інститути громадянського суспільства в Україні.

Розділ 2. Інституціональна система та функціональний механізм сучасного українського конституціоналізму

Тема 7. Публічна влада як інституціональна складова сучасного українського

конституціоналізму

Поняття та ознаки публічної влади як інституційної складової сучасного Українського конституціоналізму.

Інститут державної влади. Поняття державної влади та органу державної влади. Форма правління як форма інституційно-функціональної організації державної влади та її конституційне закріплення. Україна як змішана республіка: поняття та ознаки. Конституційно-правовий статус вищих органів державної влади в Україні. Поділ влади і система стримувань і противаг в Україні. Проблеми взаємодії між елементами державного апарату. Удосконалення форми правління в аспекті боротьби з корупцією.

Інститут місцевого самоврядування. Поняття місцевого самоврядування, його соціальне призначення і політична роль. Основні концепції місцевого самоврядування. Принцип визнання і гарантування місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування в Україні. Конституційно-правовий статус органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Тема 8. Парламент як складова функціонального механізму сучасного конституціоналізму

Поняття парламенту і парламентаризму. Соціальне призначення і політична роль парламенту в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму.

Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади. Порядок формування Верховної Ради України та її структура. Функції та повноваження Верховної Ради України. Акти Верховної Ради України.

Правовий статус депутатських фракцій і депутатських груп. Правовий статус коаліції депутатських фракцій. Конституційно-правовий статус Голови Верховної Ради України та його заступників. Конституційно-правовий статус комітетів Верховної Ради України. Порядок формування, склад та повноваження комітетів. Конституційно-правовий статус тимчасових комісій Верховної Ради України. Порядок формування, склад та повноваження тимчасових комісій Верховної Ради України. Правовий статус Погоджувальної ради депутатських фракцій.

Організація роботи Верховної Ради України. Сесія як основна організаційна форма роботи Верховної Ради України. Види сесій Верховної Ради України. Перша сесія новообраної Верховної Ради України. Пленарні засідання Верховної Ради України.

Тема 9. Роль і місце глави держави в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму

Соціальне призначення та політична роль глави держави в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму.

Президент України як одноосібний глава держави. Порядок обрання Президента України. Інавгурація Президента України.

Функції та повноваження Президента України. Акти Президента України. Правовий статус Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України.

Підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента України. Відставка Президента України. Порядок припинення повноважень Президента України у разі неспроможності виконувати свої повноваження за станом здоров'я. Усунення Президента України з поста в порядку імпичменту.

Гарантії діяльності Президента України.

Тема 10. Органи виконавчої влади як складова функціонального механізму сучасного конституціоналізму

Поняття виконавчої влади. Система органів виконавчої влади в Україні.

Кабінет Міністрів України у системі органів державної влади України. Склад Кабінету Міністрів України та статус його членів. Вимоги до членів Кабінету Міністрів України. Порядок формування і структура Кабінету Міністрів України. Функції та компетенція Кабінету Міністрів України. Взаємовідносини Кабінету Міністрів України з Президентом України, Верховною Радою України, центральними і місцевими органами виконавчої влади. Акти Кабінету Міністрів України. Порядок роботи Кабінету Міністрів України. Засідання Кабінету Міністрів України. Складання повноважень та відставка Кабінету Міністрів України.

Визначення та система центральних органів виконавчої влади. Порядок створення, реорганізації

та ліквідації центральних органів виконавчої влади. Правовий статус міністерства. Правовий статус інших центральних органів виконавчої влади.

Місцеві державні адміністрації та їх місце в системі органів виконавчої влади. Основні завдання місцевих державних адміністрацій. Принципи діяльності місцевих державних адміністрацій. Склад і структура місцевих державних адміністрацій. Повноваження місцевих державних адміністрацій. Акти місцевих державних адміністрацій.

Тема 11. Роль органів судової влади в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму

Поняття судової влади і правосуддя. Засади здійснення правосуддя в Україні. Конституційні принципи судочинства. Судоустрій в Україні. Поняття органу судової влади. Порядок утворення судів. Організаційні основи системи судів загальної юрисдикції.

Конституційно-правовий статус суддів. Участь професійних суддів, народних засідателів та присяжних у здійсненні правосуддя. Порядок зайняття посади судді суду загальної юрисдикції. Припинення повноважень судді суду загальної юрисдикції. Суддівське самоврядування. Організаційне забезпечення діяльності судів.

Конституційно-правовий статус Вищої ради правосуддя. Порядок формування, склад та структура Вищої ради правосуддя. Повноваження Вищої ради правосуддя.

Тема 12. Конституційна юстиція в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму

Сучасні моделі конституційного контролю і конституційної юстиції. Англо-американська і європейська (континентальна) моделі конституційного контролю. Елементи юридичного статусу органів конституційної юстиції. Конституційна юстиція в механізмі гарантування охорони і захисту засад конституційного ладу держави.

Конституційний Суд України в системі юрисдикційних органів. Статус Конституційного Суду України. Нормативно-правове регулювання статусу Конституційного Суду України. Засади діяльності Конституційного Суду України.

Організаційна структура Суду. Повноваження та функції Конституційного Суду України: загальна характеристика.

Форми звернення до Суду. Конституційне подання. Конституційне звернення. Конституційна скарга.

Розгляд справ у Конституційному Суді України. Форми конституційного провадження.

Види актів Конституційного Суду України. Рішення Суду. Висновок Суду. Ухвала Суду. Забезпечувальний наказ Суду. Порядок виконання рішень та висновків Суду. Відповідальність за невиконання актів Суду.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л.	п.	лаб.	інд.	с.р.		л.	п.	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Історико-теоретичні засади сучасного конституціоналізму												
Тема 1. Конституціоналізм як політико-правовий феномен	8	2	2			4	10	2				8
Тема 2. Історія світового конституціоналізму	10	2	2			6	10					10

Тема 3. Історія українського конституціоналізму	10	2	2			6	10					10
Тема 4. Нормативна основа сучасного українського конституціоналізму	12	4	4			4	10	2	2			6
Тема 5. Принципи сучасного конституціоналізму	8	2	2			4	10					10
Тема 6. Громадянське суспільство як передумова формування сучасного українського конституціоналізму	12	4	4			4	10					10
Разом за розділом 1	60	16	16			28	60	4	2			54
Розділ 2. Інституціональна система та функціональний механізм сучасного українського конституціоналізму												
Тема 7. Публічна влада як інституціональна складова сучасного українського конституціоналізму	10	2	2			6	10					10
Тема 8. Парламент як складова функціонального механізму сучасного конституціоналізму	12	4	4			4	10	2	2			6
Тема 9. Роль і місце глави держави в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму	10	2	2			6	10	2				8
Тема 10. Органи виконавчої влади як складова функціонального механізму сучасного конституціоналізму	8	2	2			4	10					10
Тема 11. Роль органів судової влади в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму	8	2	2			4	10					10
Тема 12. Конституційна юстиція в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму	12	4	4			4	10					10
Разом за розділом 2	60	16	16			28	60	4	2			54

<i>Усього годин</i>	<i>120</i>	<i>32</i>	<i>32</i>			<i>56</i>	<i>120</i>	<i>8</i>	<i>4</i>			<i>108</i>
---------------------	------------	-----------	-----------	--	--	-----------	------------	----------	----------	--	--	------------

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Конституціоналізм як політико-правовий феномен	2	
2	Тема 2. Історія світового конституціоналізму	2	
3	Тема 3. Історія українського конституціоналізму	2	
4	Тема 4. Нормативна основа сучасного українського конституціоналізму	4	2
5	Тема 5. Принципи сучасного конституціоналізму	2	
6	Тема 6. Громадянське суспільство як передумова формування сучасного українського конституціоналізму	4	
7	Тема 7. Публічна влада як інституціональна складова сучасного українського конституціоналізму	2	
8	Тема 8. Парламент як складова функціонального механізму сучасного конституціоналізму	4	
9	Тема 9. Роль і місце глави держави в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму	2	
10	Тема 10. Органи виконавчої влади як складова функціонального механізму сучасного конституціоналізму	2	
11	Тема 11. Роль органів судової влади в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму	2	
12	Тема 12. Конституційна юстиція в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму	4	
	Разом	32	4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Зміст завдання	Кількість годин	
			Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Конституціоналізм як політико-правовий феномен	Опрацювати допоміжну літературу за темою	4	8
2	Тема 2. Історія світового конституціоналізму	Підготувати доповідь за темою	6	10
3	Тема 3. Історія українського конституціоналізму	Підготувати доповідь за темою	6	10
4	Тема 4. Нормативна основа сучасного українського конституціоналізму	Опрацювати допоміжну літературу за темою	6	6
5	Тема 5. Принципи сучасного конституціоналізму	Опрацювати допоміжну літературу за темою	4	10
6	Тема 6. Громадянське суспільство як передумова формування сучасного українського конституціоналізму	Опрацювати допоміжну літературу за темою	4	10
7	Тема 7. Публічна влада як інституціональна складова сучасного українського конституціоналізму	Опрацювати допоміжну літературу за темою	6	10
8	Тема 8. Парламент як складова функціонального механізму	Опрацювати допоміжну літературу за темою	4	6

	сучасного конституціоналізму			
9	Тема 9. Роль і місце глави держави в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму	Опрацювати допоміжну літературу за темою	6	8
10	Тема 10. Органи виконавчої влади як складова функціонального механізму сучасного конституціоналізму	Опрацювати допоміжну літературу за темою	4	10
11	Тема 11. Роль органів судової влади в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму	Опрацювати допоміжну літературу за темою	4	10
12	Тема 12. Конституційна юстиція в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму	Опрацювати допоміжну літературу за темою	4	10
	Разом		56	108

Контроль самостійної роботи студента здійснюється шляхом перевірки конспектів та усної співбесіди з викладачем під час індивідуальних консультацій.

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання розвивають можливості самостійної роботи і сприяють більш поглибленому вивченню теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань.

Індивідуальне завдання з дисципліни «Сучасний конституціоналізм» полягає у підготовці презентації за визначеною або обраною студентом за допомогою викладача темою і виконується за бажанням студента.

Також індивідуальні завдання можуть виконуватися у формі наукових статей, виступів (доповідей) на наукових конференціях.

Індивідуальні завдання виконуються особою, яка навчається, самостійно із одержанням необхідних консультацій з боку науково-педагогічного працівника.

6.1. Правила виконання презентацій

Створення презентацій є однією з форм науково-дослідницької роботи.

Презентація виконується за допомогою програми Microsoft Office PowerPoint и повинна складатися не менше, ніж з 15 слайдів.

Матеріал на слайді можна розділити на головний і додатковий. *Головний* необхідно виділити, щоб при демонстрації слайда він ніс основне смислове навантаження: розміром тексту або об'єкта, кольором, спецефектами, порядком появи на екрані. *Додатковий* матеріал призначений для підкреслення основної думки слайда.

Для різних видів об'єктів рекомендуються різні розміри шрифту. Заголовок слайда краще писати розміром шрифту 22-28, підзаголовок і підписи даних в діаграмах – 20-24, текст, підписи і заголовки осей в діаграмах, інформацію в таблицях – 18-22.

Для виділення заголовка, ключових слів використовуйте напівжирний або підкреслений шрифт. Для оформлення другорядної інформації та коментарів – курсив. На всіх слайдах презентації використовуйте шрифт одної назви.

Для гарного сприйняття презентації з будь-якої відстані в залі, текст краще набирати шрифтом Arial, Bookman Old Style, Calibri, Tahoma, Times New Roman або Verdana.

На першому слайді слід вказати назву МОН, назву ВНЗ, кафедру, прізвище, ім'я та по батькові аспіранта і тему презентації, номер навчальної групи.

На другому слайді подається зміст презентації.

На інших слайдах – наповнення теми.

У тексті на слайдах не допускається скорочення слів, крім загальноновживаних (ООН, ЄС, ОБСЄ та ін.).

Слайди повинні бути тезисними. Для надання презентації PowerPoint наочності і, якщо це необхідно, барвистості на деяких слайдах можна розмістити різні схеми, графіки, фотографії, малюнки, колажі. Вставлені фотографії або картини повинні бути високої якості і досить великого розміру, інакше при розтягуванні вони втрачають різкість, чим можуть тільки зіпсувати ефект від презентації. При підготовці презентації може бути використаний звуковий супровід.

Презентація повинна бути підготовлена у наданому фоні (шаблон слайда). Не слід робити слайди занадто строкатими і розрізненими за колірним рішенням. Це шкодить формуванню нестійких зорових образів.

Слайди повинні або акцентувати увагу на чомусь, або візуалізувати матеріал (ті ж таблиці, схеми, малюнки з позначеннями, якщо є). Не ставте на одному слайді відразу кілька блоків зорової або текстової інформації. Це відволікає, розсіює увагу, погіршує концентрацію.

Слайд повинен бути простим для сприйняття – небагато тексту на одному слайді. Створення презентації включає ряд етапів:

1. Вибір теми.

Студент самостійно вибирає тему з переліку тем індивідуально-дослідних завдань. При цьому слід враховувати, що студент має право в обсязі навчальної програми самостійно обрати тему презентації, яка повинна бути погоджена з викладачем.

2. Аналіз літератури з даної теми.

Презентація – це супровід доповіді або виступу, тому спочатку необхідно розробити концепцію виступу, а потім вже братися за складання презентації.

Створенню презентації повинне передувати ретельне й поглиблене вивчення літератури, що відноситься до даної теми. Головне на цьому етапі – виявити стрижневі проблеми досліджуваної теми й зробити їх основними пунктами плану презентації.

3. Виклад змісту теми за допомогою слайдів.

У презентації повинні бути послідовно розглянуті всі питання плану. Важливо прагнути до того, щоб теоретичний зміст роботи пов'язувався з аналізом практично-правових явищ. Студент повинен уміти показати, яке практичне значення має знання принципів, закономірностей і категорій.

Під час створення слайдів не можна користуватися застарілими джерелами, у яких можуть міститися помилкові погляди, неточні формулювання і висновки, застарілі цифрові дані. Отже, вміння виділяти головні теоретичні питання і роз'яснювати їх на конкретному матеріалі, використовуючи при цьому сучасну літературу, – такі основні вимоги до підготовки презентації.

6.2. Критерії оцінювання презентацій:

1. Ступінь досягнення мети.
2. Зрозумілість і точність викладення авторської позиції.
3. Індивідуальність (авторство, неповторність).
4. Аргументованість (переконливість) позиції.
5. Володіння нормативною, навчальною та науково-монографічною базою.

6.3. Теми для презентацій

1. Особливості українського конституціоналізму.
2. Основні проблеми розвитку українського конституціоналізму на сучасному етапі.
3. Система конституційних цінностей в Україні.
4. Людина як найвища соціальна цінність: шляхи реалізації конституційних декларацій.
5. Значення Конституції України для розвитку українського суспільства.
6. Конституційний процес в Україні за роки незалежності: підсумки і перспективи.
7. Міжнародний договір як джерело конституційного права.
8. Принцип політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності.
9. Роль політичних партій в політичному житті держави та громадянського суспільства.
10. Держава і церква: конституційно-правові аспекти взаємодії.
11. Взаємовідносини держави та медіа в Україні.
12. Проблеми взаємодії між гілками влади в Україні.
13. Політичний режим в Україні: конституційно-правові аспекти.
14. Форма правління в Україні: сучасний стан і шляхи модернізації.

15. Яка форма правління потрібна Україні?
16. Перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні.
17. Поняття парламентаризму.
18. Президент України як гарант Конституції України.
19. Роль Прем'єр-міністра України в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму.
20. Шляхи удосконалення судової системи України.
21. Поняття та моделі конституційного контролю.
22. Роль Конституційного Суду України у забезпеченні юридичного верховенства Конституції.

6.3. Критерії оцінювання презентацій:

1. Ступінь досягнення мети.
2. Зрозумілість і точність викладення авторської позиції.
3. Індивідуальність (авторство, неповторність).
4. Аргументованість (переконливість) позиції.
5. Володіння нормативною, навчальною та науково-монографічною базою.

7. Методи навчання

Методи навчання – це впорядковані способи діяльності педагога і студентів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань. Вони реалізуються через систему прийомів та засобів навчальної діяльності.

При викладанні та опануванні студентами навчальної дисципліни Інституту громадянського суспільства використовуються наступні методи навчання:

- словесні (розповідь, пояснення, лекція, бесіда);
- наочні (ілюстрація);
- практичні (вирішення кейсів).

Крім того, за рівнем самостійної розумової діяльності застосовуються методи:

- проблемного викладу;
- частково-пошуковий метод;
- дослідницький метод;
- дискусійний метод.

Метод проблемного викладу полягає в тому, що науково-педагогічний працівник до викладу матеріалу ставить проблему, формулює пізнавальне завдання на основі різних джерел і засобів. Показує спосіб вирішення поставленого завдання. Спосіб досягнення мети – розкриття системи доказів, порівняння точок зору, різних підходів. Студенти стають свідками й співучасниками наукового пошуку. Студенти не тільки сприймають, усвідомлюють і запам'ятовують готову інформацію, але й стежать за логікою доказів, за рухом думки науково-педагогічного працівника.

Частково-пошуковий метод полягає в організації активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або сформульованих самостійно) пізнавальних завдань. Пошук рішення відбувається під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок. Процес мислення поетапно направляє й контролюється педагогом або самими студентами. Метод дозволяє активізувати мислення, викликати зацікавленість до пізнання на семінарах і колоквіумах.

Дослідницький метод - проводиться аналіз матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студентів. Студенти самостійно вивчають літературу, джерела, виконують інші дії пошукового характеру. Завдання, які виконуються з використанням дослідницького методу, повинні містити в собі всі елементи самостійного дослідницького процесу (постановку завдання, обґрунтування, припущення, пошук відповідних джерел необхідної інформації, процес розв'язання завдання). У цьому методі найбільш повно проявляються ініціатива, самостійність, творчий пошук у дослідницькій діяльності.

Дискусійний метод. Елементи дискусії (суперечки, зіткнення позицій, навмисного загострення й навіть перебільшення протиріч в обговорюваному змістовному матеріалі) можуть бути використані майже в будь-яких організаційних формах навчання, включаючи лекції. Дискусійні методи виступають як засіб не тільки навчання, але й виховання.

8. Методи контролю

Методи контролю – це способи діагностичної діяльності, які дозволяють здійснювати

зворотний зв'язок у процесі навчання з метою отримання даних про успішність навчання, ефективність навчального процесу.

Використовуються такі види контролю результатів навчання: поточний протягом семестру, контрольна робота, яка передбачена навчальним планом, приймання індивідуальних завдань, підсумковий семестровий контроль.

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять протягом семестру. Поточний контроль з дисципліни «Сучасний конституціоналізм» проводиться у формі усного опитування або письмового контролю на семінарських заняттях, лекціях, у формі виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо. Конкретні форми проведення поточного контролю та критерії оцінки рівня знань визначаються програмою навчальної дисципліни. Результати оцінювання роботи студентів мають бути доведені до їх відома своєчасно.

Поточний контроль самостійної роботи студента здійснюється шляхом перевірки конспектів та усної співбесіди з викладачем під час індивідуальних консультацій.

Контрольна робота виконується у формі тесту на останньому семінарському занятті, містить 20 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному, для заочної форми навчання 25 питань.

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання студента. Він проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеного робочою програмою навчальної дисципліни. Семестровий контроль проводиться у формі заліку. Студента допускають до семестрового контролю за умови виконання ним усіх видів робіт з цієї навчальної дисципліни, передбачених навчальним планом та набрання мінімум 10 балів.

Залік складається за заліковими завданнями, затвердженими кафедрою. Викладач в обов'язковому порядку повинен ознайомити студентів зі змістом питань, що виносяться на підсумковий контроль, зразком залікового завдання на початку вивчення навчальної дисципліни. Залікове завдання складається з двох форм завдань: відповідей на відкриті питання та тестове завдання. Воно містить два відкритих питання та 30 тестів по чотири варіанти відповіді в кожному. У разі складання заліку в дистанційній формі залікова робота містить 40 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному.

Максимальна сума балів, яку може набрати студент при складанні заліку з навчальної дисципліни, складає 40.

Оцінка підсумкового контролю виставляється за національною шкалою як сума балів, набраних здобувачем вищої освіти протягом семестру при виконанні контрольних заходів, передбачених програмою навчальної дисципліни та балів, набраних при складанні заліку.

Максимальна сума балів, які може набрати студент при вивченні навчальної дисципліни, складає 100.

Питання, які виносяться на складання проміжного та підсумкового контролю

1. Поняття та сутність конституціоналізму. Системно-структурна та змістовна характеристика конституціоналізму.
2. Генезис науково-практичної парадигми конституціоналізму.
3. Основні моделі сучасного конституціоналізму.
4. Зародження вітчизняного конституціоналізму за часів Речі Посполитої та України-Гетьманщини, історія українського конституціоналізму до ХХ ст.
5. Формування парадигми українського конституціоналізму в 1917–1921 рр. під час боротьби України за незалежність.
6. Радянський період (1921–1991 рр.) формування парадигми українського конституціоналізму.
7. Формування науково-практичної парадигми конституціоналізму з моменту проголошення незалежності України до прийняття Конституції України (1991–1996 рр.).
8. Сучасний період формування парадигми українського конституціоналізму.
9. Інституціонально-нормативна система та функціональний механізм сучасного українського конституціоналізму.
10. Конституція як нормативна основа сучасного українського конституціоналізму.
11. Поняття, сутність і зміст конституції.

12. Юридична і фактична конституція.
13. Конституція як правовий, політичний та ідеологічний документ.
14. Юридичні властивості конституції.
15. Форма, структура і зміст конституції.
16. Об'єкт конституційного регулювання.
17. Проблеми реалізації конституції на сучасному етапі.
18. Роль і місце міжнародних договорів як нормативної основи сучасного українського конституціоналізму.
19. Конкретизація конституційних норм у законодавстві як спосіб їх реалізації.
20. Закони України як нормативна основа сучасного українського конституціоналізму.
21. Підзаконні нормативно-правові акти.
22. Поняття принципів конституціоналізму.
23. Базові цінності як основа конституційного ладу України та їх закріплення в Основному Законі.
24. Принцип верховенства права.
25. Принцип пріоритету прав і свобод людини перед іншими соціальними цінностями та інтересами.
26. Принципи конституційної законності (конституційності).
27. Принцип конституційного демократизму.
28. Закріплення принципів конституціоналізму в законодавстві України.
29. Ідея громадянського суспільства.
30. Поняття та структура громадянського суспільства.
31. Громадянське суспільство і держава.
32. Конституційно-правові основи громадянського суспільства: поняття, сутність, ключові ознаки.
33. Конституційно-правове регулювання статусу інститутів громадянського суспільства.
34. Проблеми конституційно-правового статусу політичних партій і громадських об'єднань в Україні.
35. Конституційно-правовий статус профспілок в Україні.
36. Конфесійні відносини в Україні.
37. Релігійні організації та держава.
38. Медіа як інститути громадянського суспільства в Україні.
39. Поняття та ознаки публічної влади як інституційної складової сучасного Українського конституціоналізму.
40. Інститут державної влади. Поняття державної влади та органу державної влади.
41. Форма правління як форма інституційно-функціональної організації державної влади та її конституційне закріплення.
42. Україна як змішана республіка: поняття та ознаки.
43. Конституційно-правовий статус вищих органів державної влади в Україні.
44. Поділ влади і система стримувань і противаг в Україні.
45. Проблеми взаємодії між елементами державного апарату.
46. Удосконалення форми правління в аспекті боротьби з корупцією.
47. Інститут місцевого самоврядування.
48. Поняття місцевого самоврядування, його соціальне призначення і політична роль.
49. Основні концепції місцевого самоврядування.
50. Принцип визнання і гарантування місцевого самоврядування.
51. Система місцевого самоврядування в Україні.
52. Конституційно-правовий статус органів і посадових осіб місцевого самоврядування.
53. Поняття парламенту і парламентаризму.
54. Соціальне призначення і політична роль парламенту в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму.
55. Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади.
56. Порядок формування Верховної Ради України та її структура.
57. Функції та повноваження Верховної Ради України.
58. Акти Верховної Ради України.
59. Організація роботи Верховної Ради України.
60. Соціальне призначення та політична роль глави держави в функціональному механізмі сучасного конституціоналізму.

61. Президент України як одноосібний глава держави.
62. Порядок обрання Президента України.
63. Інавгурація Президента України.
64. Функції та повноваження Президента України.
65. Акти Президента України.
66. Підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента України.
67. Усунення Президента України з поста в порядку імпічменту.
68. Гарантії діяльності Президента України.
69. Поняття виконавчої влади. Система органів виконавчої влади в Україні.
70. Кабінет Міністрів України у системі органів державної влади України.
71. Склад Кабінету Міністрів України та статус його членів.
72. Порядок формування і структура Кабінету Міністрів України.
73. Функції та компетенція Кабінету Міністрів України.
74. Взаємовідносини Кабінету Міністрів України з Президентом України, Верховною Радою України, центральними і місцевими органами виконавчої влади. Акти Кабінету Міністрів України.
75. Порядок роботи Кабінету Міністрів України.
76. Складання повноважень та відставка Кабінету Міністрів України.
77. Визначення та система центральних органів виконавчої влади.
78. Порядок створення, реорганізації та ліквідації центральних органів виконавчої влади. Правовий статус міністерства.
79. Правовий статус інших центральних органів виконавчої влади.
80. Місцеві державні адміністрації та їх місце в системі органів виконавчої влади.
81. Поняття судової влади і правосуддя.
82. Засади здійснення правосуддя в Україні.
83. Конституційні принципи судочинства.
84. Судоустрій в Україні.
85. Конституційно-правовий статус суддів.
86. Конституційно-правовий статус Вищої ради правосуддя.
87. Сучасні моделі конституційного контролю і конституційної юстиції.
88. Конституційна юстиція в механізмі гарантування охорони і захисту засад конституційного ладу держави.
89. Конституційний Суд України в системі юрисдикційних органів.
90. Статус Конституційного Суду України.
91. Засади діяльності Конституційного Суду України.
92. Організаційна структура Суду.
93. Повноваження та функції Конституційного Суду України: загальна характеристика.
94. Форми звернення до Суду. Конституційне подання. Конституційне звернення.
95. Конституційна скарга.
96. Розгляд справ у Конституційному Суді України. Форми конституційного провадження.
97. Види актів Конституційного Суду України.
98. Порядок виконання рішень та висновків Суду. Відповідальність за невиконання актів Суду.

9. Схема нарахування балів

Денна форма навчання

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за залік – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях, виконання індивідуального завдання $\sum 40 - 40$:

Формула обчислення

$\sum 40 = \sum 1 / \sum 2 \times 8$ (вісім)

Примітка:

$\sum 40$ – сума максимальної кількості балів

$\sum 1$ – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.

$\sum 2$ – кількість семінарських занять протягом семестру.

8 – коефіцієнт

Контрольна робота (одна в семестр) – 20 балів

Поточний контроль та самостійна робота													Разом	Залік	Сума
Розділ 1						Розділ 2						КР1			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12			60	40
$\Sigma 40$												20			

T1, T2 ... T12 – теми розділів.

Заочна форма навчання

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за залік – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях $\Sigma 10$ – 10:

Формула

$$\Sigma 10 = T1 + T2$$

Контрольна робота (одна в семестр) – 50 балів

Поточний контроль, контрольна робота				Залік	Сума
Розділ 1		Розділ 2			
T1		T2		50	60
10					100

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Денна форма навчання

Відповідь на семінарському занятті – **1-5 балів**.

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях за п'ятибальною шкалою оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, причому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;
- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії індивідуального завдання

Оцінка за індивідуальне завдання (виконання та захист презентації) – до 5 балів.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Оцінка за контрольну роботу – 20 балів. Контрольна робота містить 20 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один.

Критерії оцінювання залікової роботи

Оцінка за залікову роботу – 40 балів. Залікова робота містить два відкритих питання та 30 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один. За відповіді на відкриті питання студент отримує від 0 до 10 балів, за відповіді на тестове завдання до 30 балів. У разі складання заліку в дистанційній формі залікова робота містить 40 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один. За відповідь студент отримує до 40 балів.

Заочна форма навчання

Відповідь на семінарському занятті – **1-5 балів**.

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях за п'ятибальною шкалою оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, причому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки

після вказівки викладача;

- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;
- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Оцінка за контрольну роботу – 50 балів. Контрольна робота містить 25 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один, оцінюється в 2 бали.

Критерії оцінювання залікової роботи

Оцінка за залікову роботу – 40 балів. Залікова робота містить два відкритих питання та 30 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один. За відповіді на відкриті питання студент отримує від 0 до 10 балів, за відповіді на тестове завдання до 30 балів. У разі складання заліку в дистанційній формі залікова робота містить 40 тестових питань по чотири варіанти відповіді в кожному. Правильний варіант відповіді один. За відповіді студент отримує до 40 балів.

Шкала оцінювання за денною та заочною формами навчання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
90-100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10.Рекомендована література

Основна література

Правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Акт проголошення незалежності України від 24.07.1991. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>.
3. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>.
4. Декларація прав національностей України від 01.11.1991. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1771-12>.
5. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
6. Конституція Автономної Республіки Крим від 21.10.1998, затв. Законом України від 23.12.1998 № 350-XIV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/350-14>.
7. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.
8. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 03.02.2015 № 141-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/141-19>
9. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-V. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.

10. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
11. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII (в ред. Закону від 13.01.2011 № 2938-VI). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
12. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18>
13. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР (в ред. Закону від 22.12.2005 № 3277-IV). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/116/95-вр>.
14. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.
15. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
16. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
17. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
18. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2365-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.
19. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 № 183/98ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/183/98-вр>.
20. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987-12>.
21. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 № 2493III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>
22. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
23. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/print1455178795475062>.
24. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр>.
25. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>.
26. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014>.
27. Рішення Конституційного Суду України про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України (у справі щодо несумісності депутатського мандата) : від 13 травня 1997 р. № vd970513 vn1-зп. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-97#Text>.
28. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) : від 25 грудня 1997 р. № 9-зп. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97#Text>.
29. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови) : від 14 грудня 1999 р. № 10-рп/99. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99#n54>.
30. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо

- завчасного сповіщення про мирні зібрання) : від 19 квітня 2001 р. № 4-рп/2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#n54>.
31. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статей 75, 82, 84, 91, 104 Конституції України (щодо повноважності Верховної Ради України) : від 17 жовтня 2002 р. № 17-рп/2002. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-02#Text>.
  32. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 105, частини першої статті 111 Конституції України (справа щодо недоторканності та імпідменту Президента України) : від 10 грудня 2003 р. № 19-рп/2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-03#Text>
  33. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 53 і 47 народних депутатів України про офіційне тлумачення положення частини третьої статті 103 Конституції України (справа щодо строків перебування на посту Президента України) : 25 грудня 2003 р. № 22-рп/2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v022p710-03#Text>.
  34. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 103 Конституції України в контексті положень її статей 5, 156 та за конституційним зверненням громадян Галайчука Вадима Сергійовича, Подгорної Вікторії Валентинівни, Кислої Тетяни Володимирівни про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої, четвертої статті 5 Конституції України (справа про здійснення влади народом) : від 5 жовтня 2005 р. № 6-рп/2005. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-05#Text>.
  35. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Президента України про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої статті 5, статті 69, частини другої статті 72, статті 74, частини другої статті 94, частини першої статті 156 Конституції України (справа про прийняття Конституції та законів України на референдумі) : від 16 квітня 2008 р. № 6-рп/2008. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-08#n54>.
  36. Рішення у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 151-2 Конституції України : від 2 грудня 2019 р. № 11-п/2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-19#n2>.

Підручники та навчальні посібники:

1. Актуальні проблеми конституційного права України: підручник / за ред. А.Ю. Олійника. Київ: Скіф, 2012. 552 с.
2. Конституційне право : підручник / Ю. Г. Барабаш, О. М. Бориславська, В. М. Венгер ; ОБСЄ. К. : ВАІТЕ, 2021. 528 с.
3. Конституційне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Т.1 / за ред. В.Ф. Погорілка. Київ: Юридична думка, 2006. 544 с.
4. Конституційне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Т.2 / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2008. 800 с.
5. Конституційне право України: підручник / за ред. Т.М. Слінько. Харків: Право, 2020. 592 с.
6. Проблеми сучасної конституціоналістики. Випуск 1: навч. посіб. / за ред. М.П. Орзіха. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 272 с.
7. Проблеми сучасної конституціоналістики. Випуск 2: Конституційні перетворення в Україні: навч. посіб. / за ред. М.П. Орзіха. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 432 с.
8. Проблеми сучасної конституціоналістики. Випуск 3: Сучасний український конституціоналізм: навч. посіб. / за ред. А.Р. Крусян. Одеса: Фенікс, 2015. 526 с.
9. Проблеми сучасної конституціоналістики. Випуск 4: Конституційне гуманітарне право / за заг. ред. А. Р. Крусян та А. А. Єзерова. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 524 с.
10. Серьогін В. О. Конституційне право України: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2010. 368 с.
11. Сучасний український конституціоналізм: навч. посіб. / за ред. А.Р. Крусян. Одеса: Фенікс, 2015. 526 с.
12. Совгиря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ:

Юрінком Інтер, 2018. 556 с.

Допоміжна література:

1. Барабаш Ю.Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект): монографія. Харків: Легас, 2004. 192 с.
2. Барабаш Ю.Г. Установча влада українського народу як конституційний феномен. *Право України*. 2009. № 11. С. 73-80.
3. Барабаш Ю.Г. Преюдиціальність рішень Конституційного Суду України: проблемні питання теорії та практики. *Право України*. 2010. № 6. С. 44-54
4. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики: монографія. Київ: Юридична думка, 2010. 656 с.
5. Берченко Г.В. Громадянське суспільство в Україні: конституційні аспекти: монографія. Харків: Юрайт, 2014. 208 с.
6. Белов Д.М. Парадигма українського конституціоналізму: монографія. Великий Березний: ЄВРОСТАНДАРТ, 2011. 400 с.
7. Белов Д.М. Проблеми реформування української моделі державної влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2011. Вип. 2. Частина I. С. 57-62.
8. Белов Д.М. Структура та зміст конституції: окремі аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2010. Вип. 14. Частина I. С. 80-87.
9. Берестова І. Конституційний Суд України в системі юрисдикційних органів: загальні положення. Підприємство, господарство і право. 2018. № 9. С. 154-159.
10. Боняк В.О. Конституційне право людини і громадянина на освіту в Україні: монографія. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2008. 180 с.
11. Воронов М. Конституційні зміни у сфері децентралізації в Україні: чи потрібен досвід Франції? *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2020. № 29. 76-83.
12. Гришук О.В. Конституційні цінності: філософські та судові аспекти : монографія. К. : Ваіте, 2020. 530 с.
13. Гультай М. М. Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя: монографія. Харків: Право, 2013. 424 с.
14. Заяць Н.В. Народне представництво: сутність, суб'єкти та особливості здійснення в Україні: монографія. Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2012. 300 с.
15. Зубенко Г.В. Принципи прозорості, відкритості та публічності в діяльності громадських формувань. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія : ПРАВО*. 2022. № 34.
16. Колективні політичні права і свободи людини та громадянина в Україні: проблеми теорії та практики: монографія / Є.І. Григоренко, Я.О. Григоренко, В.І. Козлов та ін.; за ред. Л.В. Новікової. Харків: Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2013. 352 с.
17. Колісник В.П. Національно-етнічні відносини в Україні: теоретичні засади та конституційно-правові аспекти: монографія. Харків: Фоліо, 2003. 240 с.
18. Колодій А.М. Теоретичні проблеми розвитку конституційного права України. *Право України*. 2014. № 7. С. 130-136.
19. Конституційно-правові засади становлення української державності: монографія / за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Тодики. Харків: Право, 2003. 328 с.
20. Конституція України: наук.-практ. коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш [та ін.]; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2011. 1128 с.
21. Кравцова З. С. Моделі конституційного закріплення принципів конституційного ладу. *Право і громадянське суспільство*. 2014. №1. С. 27-35.
22. Кравчук В.М. Теоретична характеристика предмета галузі конституційного права України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 28-31.
23. Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 560 с.
24. Майданник О.О. Контрольна функція парламенту України: теорія та практика реалізації. Частина перша: Загальна теорія контрольної функції Верховної Ради України:

монографія. Київ: Алерта, 2014. 206 с.

25. Мартинюк Р.С. Інститут парламентської більшості у вітчизняній політико-правовій практиці. *Вибори та демократія*. 2010. № 2-3 (24-25). С. 69-77.

26. Марцеляк О.В. Інститут омбудсмана: теорія і практика: монографія. Харків: Вид-во НУВС, 2004. 450 с.

27. Марцеляк О.В., Коломієць Ю.М., Зубенко Г.В. Спеціалізовані органи парламентського контролю в Україні: статус і функціонування: монографія. Харків: ПРОМЕТЕЙ–ПРЕС, 2006. 268 с.

28. Марцеляк О.В. Правова природа актів Конституційного Суду України та їх роль у розвитку науки конституційного права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 118-121.

29. Мірошніченко Ю.Р. Конституційно-правове забезпечення народовладдя в Україні: монографія. Київ: Фенікс, 2012. 360 с.

30. Місцеве самоврядування в Україні в умовах становлення правової держави: монографія / за ред. Ю.М. Тодки, В.А. Шумілка. Харків: Одіссей, 2004. 392 с.

31. Органи державної влади України / за ред. В.Ф. Погорілка: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2002. 592 с.

32. Павшук К.О. Демократія в системі цінностей конституційного ладу сучасної держави (загальнотеоретичні аспекти). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2012. № 4. С. 42-49.

33. Пілюк С. В. Елементи юридичного статусу органів конституційної юстиції. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 196-206.

34. Прієшкіна, О.В. Конституційний лад України: актуальні питання становлення, інституціоналізації та розвитку: монографія. Одеса: Фенікс, 2008. 280 с.

35. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика: монографія / відп. ред. В. Ф. Погорілко. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; А.С.К., 2003. 652 с.

36. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів: монографія / за ред. Ю. М. Тодики. Харків: Право, 2009. 540 с.

37. Савчин М.В. Конституціоналізм і природа конституції: монографія. Ужгород: Ліра, 2009. 372 с.

38. Серьогін В.О. Право на недоторканність приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці: монографія. Харків: ФІНН, 2010. 608 с.

39. Серьогіна С. Г. Теоретично-правові та організаційні засади функціонування інституту президентства в Україні: монографія. Харків: Ксилон, 2001. 280 с.

40. Серьогіна С.Г. Форма правління як інститут конституційного права. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. Вип. 4. Том 1. С. 96-102.

41. Серьогіна С.Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики: монографія. Харків: Право, 2011. 768 с.

42. Скомороха В.Є. Конституційна юрисдикція в Україні: проблеми теорії, методології і практики: монографія. Київ: МП Леся, 2007. 716 с.

43. Скрипнюк О.В., Теплюк М.О., Ющик О.І. Законодавчий процес і парламентська законодавча процедура в Україні (проблеми якості, рекомендації щодо вдосконалення в контексті європейської практики): монографія. Київ: Атіка-Н, 2010. 92 с.

44. Скрипнюк О.В. Конституційний лад в Україні: методологічні проблеми розвитку та вдосконалення в контексті конституційної модернізації. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 123-134.

45. Скрипнюк О.В. Універсальність Конституції України як джерела права. *Вісник національної академії прокуратури України*. 2010. № 4. С. 35-39.

46. Словська І.Є. Конституційно-правовий статус парламенту – Верховної Ради України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 336 с.

47. Совгіря О.В. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: сучасний стан та тенденції розвитку: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 464 с.

48. Стрельцова О.В. Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: теорія та практика: монографія. Київ: Алерта, 2017. 532 с.
49. Ткаченко Є.В. Конституційно-правове регулювання мовних відносин: монографія. Харків: ФІНН, 2010. 336 с.
50. Фрицький Ю.О. Державна влада в Україні: становлення, організація, функціонування: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2006. 360 с.
51. Хмарук Т.В. Поняття та правова природа актів конституційної юстиції в Україні. Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". 2019. №1(19). URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/19htvyvu.pdf>.
52. Хмелько І.С., Бруслик О., Євсєєв О.П., Мукомела І.В. Сучасний парламентаризм: український та світовий виміри: монографія. Харків: Юрайт, 2018. 200 с.
53. Христова Г.О. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини: сучасні виклики: монографія. Харків: Право, 2018. 680 с.
54. Цимбалістий Т.О. Правова природа актів Конституційного Суду України. *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2007. № 1 (21). С. 47-55.
55. Цоклан В.І., Федоренко В.Л. Система сучасних джерел конституційного права України: монографія. Київ: Ліра-К, 2009. 400 с.
56. Чернецька О.В. Конституційно-правовий статус депутатів місцевих рад за законодавством України: монографія. Київ: ВД Скіф, КНТ, 2008. 144 с.
57. Шаповал В.М. Конституція і виконавча влада. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 80 с.
58. Шаповал В.М. Парламент як представницький орган. *Право України*. 2015. № 3. С. 114-134.
59. Шаповал В.М. Сучасний конституціоналізм. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 560 с.
60. Шаповал В.М. Сутнісні характеристики Конституції як Основного Закону держави. *Право України*. 2008. № 10. С. 4-12.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – <http://portal.rada.gov.ua/>
2. Офіційне інтернет-представництво Президента України. – <http://www.president.gov.ua/>
3. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – <http://www.kmu.gov.ua/>
4. Офіційний веб-портал органів судової влади України. – <http://court.gov.ua/>
5. Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України. – <http://www.ccu.gov.ua/>
6. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України. – <http://www.scourt.gov.ua/>
7. Офіційний веб-сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. – <http://www.ombudsman.kiev.ua/>
8. Офіційний веб-сервер Центральної виборчої комісії. – <http://www.cvk.gov.ua/>